

ANKETA DEMOKRACIE A TOTALITA

Demokracie a totalita nejsou jen pojmy z učebnic dějepisu – jsou aktuální stále. Právě proto jsme se v rámci soutěže Husa rozhodli oslovit známé české osobnosti a zeptat se jich na několik otázek týkajících se svobody, demokracie a hrozeb, kterým může čelit. Jak tyto osobnosti vnímají dnešní svět? A myslí si, že si mladá generace dostatečně uvědomuje hodnotu svobody?

Prof. MUDr. Jan Pirk, Dr.Sc. je český kardiochirurg, emeritní přednosta Kardiocentra a Kliniky kardiovaskulární chirurgie IKEM. Od října 2022 působí jako senátor.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Demokracie a svoboda v pojetí západoevropské nebo severoatlantické, nebo jak ji chceme nazvat, prostě naší civilizace, neznamena anarchii. Je stále platné známé přísloví, že: „Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda toho druhého.“ Jedním z principů demokracie je svobodná diskuze o řešení společenských problémů a je potřeba akceptovat názor většiny.

Jestliže jsme se rozhodli žít v této zemi, tak musíme respektovat výsledky voleb, ale nikde není řečeno, že nesmíme být konstruktivní opozicí a nesnažit se, aby ten jiný, v tomto případě náš názor získal většinu a příští volby dopadly jinak.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

Myslím si, že nejvíc jsem si uvědomil hodnotu svobody brzy po listopadu 1989. Že bych mohl bez problémů jet pracovat do Dánska se mi před tímto datem ani nesnilo. A poté jsem prostě dostal od Univerzity v Odense pozvání, abych šel vyučovat mladé dánské chirurgy a tak jsem už 1. května 1990 nastoupil do Dánska, aniž bych musel odevzdávat peníze podniku Polytechna, což byl podnik zahraničního obchodu, který vysílal naše pracovníky do zahraničí, především do rozvojových zemí a velkou část platu za to museli vyslaní pracovníci odevzdávat.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Myslím si, že naše mladá generace není schopna zcela pochopit, co to je žít ve svobodném světě. Uvědomil jsem si to, když jsem přemýšlel o svém životě. Já jsem se narodil v roce 1948, což je vlastně 3 roky po skončení 2. světové války.

Celé dětství jsem si samozřejmě vůbec neuměl uvědomit, jaké to bylo žít za nacistické okupace, která byla vystřídána jiným totalitním režimem, komunistickým. Proto chápu naši dnešní mladou generaci, že vůbec nevědí, co to znamená chodit do prvomájových průvodů, že jsme museli chodit na schůze ROH a vyvěšovat vlajky v určené dny. Jinak by se naše děti nedostaly ani na střední školy.

Martin Řezníček je český novinář a reportér, v letech 2012–2017 zahraniční zpravodaj České televize v USA. Od června 2018 moderuje hlavní zpravodajskou relaci České televize Události a Události, komentáře na ČT24.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Asi úplně všechno – prostor volně dýchat, myslet a jednat. Zároveň absenci nutnosti se ohlížet, jestli na vás někdo nečíhá za rohem, aby vás za to potrestal. Nedokážu si představit žít v zemi, kde by toto bylo okleštěno. A nevyměnil bych, i kdyby jen minimální ústup od tohoto konceptu za cenu materiálních statků. Jakmile se začne s mírou demokracie a svobody obchodovat, začne to být jejich konec.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

Určitě během listopadových a prosincových dnů v roce 1989, když jsme ji během pár dnů nabyli. Viděno následnými roky možná ale až příliš jednoduše. Během toho, když jsem opakovaně žil v zahraničí a mohl se z něj svobodně vrátit. Během každého překračování hranic bez kontrol. Během natáčení v zemích, kde svoboda není.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Ne, neví, ale nevyčítám jí to, neboť to vědět nemůže. Je to stejné, jako kdyby mi babička vyčítala, že nevím, jaké to bylo za druhé světové války. Ale právě proto, že jsou zde stále pamětníci různých druhů totalit, bychom jim o to víc měli naslouchat a když mluví o tom, jak zločinecký komunistický režim byl, věřit jim. Ale mnohé projevy svědčí o tom, že minimálně část naší společnosti je asi nepoučitelná.

Prof. MUDr. Jiří Zima, Dr.Sc. je profesor analytické chemie, bývalý děkan Přírodovědecké fakulty UK a současný rektor Karlovy univerzity.

Co pro Vás znamená demokracie a svoboda?

Pro mě osobně nejsou demokracie a svoboda abstraktní pojmy, ale zkušenost, která se promítá jak do mého profesního, tak osobního života. Jsem někdo, kdo prožil skoro půlku života v naší zemi před rokem 1989, takže dobře vím, co znamená, když svobodné myšlení a otevřená diskuse nejsou samozřejmostí. Jako analytický chemik kladu důraz na kritické myšlení a ověřitelnost poznání celý svůj profesní život. Právě tyto principy jsou podle mě úzce spjaty s demokracií – i ta stojí na otevřené diskusi, střetu názorů a respektu k faktům. Zkušenost dlouholetého vysokoškolského učitele a později i děkana mě utvrdily v tom, že demokracie není jen soubor pravidel, ale především každodenní odpovědnost. Znamená

naslouchat, vést dialog, nést důsledky rozhodnutí a vytvářet prostředí, kde mohou ostatní svobodně myslet, studovat a tvořit.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil hodnotu svobody?

Před rokem 1989 jsme ji vnímali spíše skrze její nedostatek – v omezené možnosti svobodně mluvit a cestovat. Skutečný význam pro mě ale svoboda získala po změně režimu, kdy se tyto překážky začaly vytrácet.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Myslím, že mladá generace si svobody váží, ale jen obtížně si dokáže představit, jaké je o ni přijít. Nemá totiž osobní zkušenost s nesvobodným režimem, a proto ji často vnímá jako samozřejmost. O to důležitější je připomínat si příběhy lidí z totalitních režimů a vždy si uvědomit, že svoboda není jednou provždy daná a je třeba ji chránit a rozvíjet.

JUDr. Josef Baxa, je český soudce, od srpna 2023 **předseda Ústavního soudu ČR**, v letech 2003 až 2018 **předseda Nejvyššího správního soudu ČR**, v letech 1998 až 2002 **náměstek ministra spravedlnosti ČR**.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Nejlepší z možných společenských uspořádání, které každému z nás umožňuje uskutečňovat své životní potřeby a přání v prostředí, v němž se vyskytujeme a jehož podobu můžeme v dobrém i ve zlém ovlivnit.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

Ve chvíli, kdy jsme ji začali nabývat a kdy jsem si začal uvědomovat, že jak snadno nám „spadla do klína“ bez velkého úsilí a obětí, tak jsme se nenaučili si jí vážit a být připraveni ji střežit. Taky proto nejsme zřejmě dostatečně citliví k tomu, že ji někdo z různých důvodů a v různé podobě chce omezovat a brát nám ji.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Myslím, že nesvobodný režim je pro naši mladou generaci spíš nezáživný dějepis než sdílená vzpomínka z rodiny, od přátel a známých, kteří ten režim zažili. Proto, aby se to změnilo v reálné pochopení rozdílu mezi svobodou a nesvobodou spojené se silnou vůlí svobodu bránit a prosazovat, je třeba stále připomínat naši „mladou minulost“. Dějiny 20. století pro to dávají mnoho příkladů.

Světlana Wittowská je česká novinářka a moderátorka, od června 2018 do srpna 2020 moderovala hlavní zpravodajskou relaci **České televize** Události a analyticko-zpravodajský pořad Události, komentáře. Od března 2025 působí na **Českém rozhlasu Plus**.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Demokracie a svoboda pro mě znamená základ státu, ve kterém žiju. Demokracie je pro mě pluralita a volná soutěž politických stran, svobodné volby, politická diskuse, otevřená všem, možnost beztretně demonstrovat a vyjadřovat svůj názor. Svoboda je pro možnost dělat všechno, co chci bez omezení. Nejvíc si vážím toho, že můžeme volně cestovat, děti studovat, kde chtějí, a že můžeme veřejně říkat, co chceme (samozřejmě, v rámci platných zákonů - každá svoboda totiž končí tam, kde začíná svoboda někoho jiného).

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

Po listopadu 89 mi došlo, co přesně znamená svoboda. Bylo mi necelých 17 let, studovala jsem na gymnáziu a najednou se otevřel celý svět. Do té doby to bylo takové šedivé místo, ale najednou se ukázalo, že je krásně barevný a nabízí obrovské možnosti.

Hodnotu svobody si uvědomuju každý den v práci. Jako novinářka mám svobodu v tom, co a jak budu dělat, na co se budu ptát. Řídím se jen Kodexem Českého rozhlasu a svým svědomím.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Při besedách na středních školách, na které jezdím velmi často, vidím, že mladá generace má zájem o to, co se děje, není jí lhostejný osud planety, ani svět, ve kterém žijí a žít budou. Mladá generace je moje největší naděje, že to nakonec dobře dopadne. Vidím to na svém mladším synovi, kterému je 15. Mezi jeho nejoblíbenější české filmy patří Občanský průkaz, Učitelka a Pelíšky. V nich je všechno. Pokud jste je neviděli, vřele doporučuju. Režisér Ondřej Trojan pouští Občanský průkaz svým známým ze zahraničí, kteří chtějí pochopit totalitní systém a život v něm.

Mons. prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D. je český katolický kněz, teolog, religionista, sociolog, psycholog a filozof. Přednáší sociologii na **Filozofické fakultě Univerzity Karlovy**. Je farářem akademické farnosti při kostele Nejsvětějšího Salvátora v Praze. V roce 2014 se stal prvním českým laureátem **Templetonovy ceny**.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Demokracie je především určitá kultura vztahů mezi lidmi. Je možná pouze tam, kde existuje určitý stupeň kulturnosti, vzdělanosti, kritického myšlení, kde jsou respektovány základní principy právní společnosti, nezávislost soudnictví, svoboda médií a ochrana menšin (aby nedošlo k diktatuře snadno zmanipulované většiny). Dnes celosvětově ohrožují demokracii populismus a nacionalismus (národní sobectví).

Kdy jste si ve svém životě nejlépe uvědomil/a hodnotu svobody?

Listopad 89 mně - podobně jako velkému procentu našich občanů, kteří byli perzekuováni komunistickým režimem – umožnil svobodu publikovat, pedagogicky působit na univerzitě, veřejně působit v církvi, cestovat na Západ a mnoho dalších svobod. Jako ohromný svátek svobody jsem chápal naše přijetí do EU a NATO. Na příkladu Maďarska a Slovenska jsem si uvědomil, jak rychle je možné o svobodu zase přijít - proto považuji za nutné se veřejně stavět proti pokusům naší současné vládní garnitury zradit výdobytky Listopadu 89 a strhnout nás do podobné slepé uličky.

Např. nedávná manifestace na Letné byla velmi důležitá - i když takové akce nemají bezprostřední politický dopad, mají velký smysl morální, psychologický a terapeutický - dodávají vůli nerezignovat, nepropadat malomyslnosti, vzájemně se propojovat a posilovat. Demokratické instituce (jako jsou politické strany) jsou velmi důležité jako orgány v těle - a ty mohou fungovat jen tehdy, pokud existuje krevní oběh - a tím je občanská společnost.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Mladá generace těžko může plně pochopit to, co sama (naštěstí) neprožila, proto je důležité předávat draze zaplacenou zkušenost (jak to dělá např. iniciativa Paměť národa).

Obávám se však, že pokud se nepodaří zastavit velmi nebezpečnou politiku současné vlády (v zahraniční politice, v obraně, v kultuře, životním prostředí) může mladá generace brzy pocítit destrukci svobody a demokracie.

Proto je nesmírně důležité zapojovat se do aktivit občanské společnosti jako je např. Milion chviliek pro demokracii, sledovat kvalitní média - jako je např. časopis Respekt - která přinášejí spolehlivé analýzy naší i světové situace a inspirují ke kritickému myšlení v širších souvislostech.

Mnoho lidí podléhá fakenews dezinformačním sítí a cílené ruské propagandy - je nezbytné se alespoň pokusit je vytáhnout z "bubliny" a z anonymity na sociálních sítích a zapojit do osobního rozhovoru. Na všech stupních školního vzdělání je třeba pěstovat schopnost racionální argumentace, věcné diskuse a rozlišování pramenů informací.

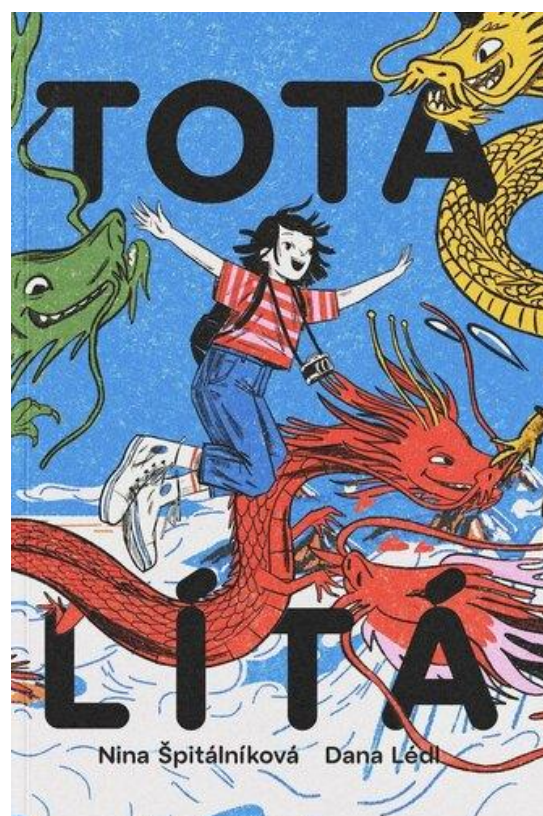
Nina Špitálníková je česká spisovatelka a koreanistka, autorka řady knih, např. Severka a Tota lítá. Za knihu **Svědectví o životě v KLDR** získala v roce 2021 cenu **Magnesia Litera**.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

První náznaky jsem samozřejmě vnímala už při mých studiích v KLDR. Ale reálnou hodnotu svobody jsem si asi nejsilněji uvědomila ve chvílích, kdy jsem se setkávala s lidmi, kteří ji nikdy nezažili. Při každém rozhovoru se severokorejským uprchlíkem mi stále více docházelo, co v tom každodenním životě znamená, když ji nemáte.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Myslím, že mladá generace to často nevnímá naplno a není to jejich chyba. Vyrůstají ve svobodě, která je pro ně přirozeným prostředím, ne něčím vybojovaným. Zkušenost nesvobody se velmi těžko předává, protože ji nelze úplně zprostředkovat. Musí se nějak prožít, nebo alespoň silně představit. Právě proto mi dává smysl o těchto tématech mluvit, ukazovat konkrétní příběhy a otevírat otázky. Aby si mladí lidé uvědomili, že svoboda není samozřejmost. A že o ni můžeme přijít rychleji, než si myslíme.

Miroslava Němcová je česká politička, v letech 2010 – 2013 předsedkyně Poslanecké sněmovny ČR za ODS. Od roku 2020 je senátorkou.

Co pro Vás osobně znamená demokracie a svoboda?

Demokracie pro mě znamená žít v systému, který má definovanou Ústavu a zákony tak, aby co nejvíce umožňoval občanům uplatnit se v osobním i pracovním životě podle individuálních představ. Zároveň v rámci demokratického spektra respektuje tento systém porovnávání názorů a hledání nejvhodnější cesty k tomu, aby společnost jako celek prosperovala nejenom v otázkách ekonomických, ale

obecně hodnotových, kulturních, celospolečenských, sociálních.

Svoboda je pro mě klíčovým faktorem ovlivňujícím to, zda si budu moci celý život uspořádat tak, jak to vyhovuje mým předpokladům, představám a víře, že tak nejlépe zúročím své schopnosti ve prospěch společenský, obecný i soukromý.

Kdy jste si ve svém životě nejvíc uvědomil/a hodnotu svobody?

Tato odpověď je pro mě snadná, protože jsem polovinu života prožila v systému totalitní nesvobody a polovinu v demokratickém režimu. Hodnotu svobody jsem si uvědomovala velmi záhy a jedním ze základních momentů byl 21. srpen roku 1968. Tehdy mi ještě nebylo šestnáct let a do naší země vtrhla okupační vojska řízená Světským svazem. Druhým momentem, který mám nesmazatelně v paměti je datum 16. ledna 1969, kdy se právě s myšlenkou na důsledky ztráty svobody naší země upálil student Filozofické fakulty v Praze Jan Palach. Krátce po něm přibyla i oběť dalšího studenta Jana Zajíce. Pro mladého člověka, jakým jsem tehdy byla, to byly extrémně silné a emocionální okamžiky, které rozhodly o mém hodnotovém nasměrování po celý další život.

Zmíním ještě třetí datum a tím je 17. listopad 1989, pád totalitního socialistického režimu v naší zemi. Ten den mám narozeniny, bylo mi přesně 37 let, polovina života pryč a teprve v tento okamžik jsem mohla stát před svobodnou volbou, co se svým dalším životem udělám. Lidé méjí generace zažili systém naprosté nesvobody a systém svobody, mělo by to pro ně být snadné, odlišit jeden od druhého a uvědomovat si základní hodnotu svobody pro každého jednotlivého člověka. Že tomu tak bohužel není, je otázkou jinou, kterou si často kladu a ucelenou odpověď na ni neznám. Abych tuto otázku uzavřela, zjednoduším odpověď takto. V mém životě nastaly tři zásadní okamžiky, kdy se mi potřeba svobody rozsvítila jako silný reflektor a nikdy jsem toto světlo nepřestala vidět.

Myslíte si, že dnes mladá generace u nás dostatečně chápe, jaké je to žít v nesvobodném režimu?

Mladí lidé v České republice mají podle mě dobrý přehled o světě. Mohou se vzdělávat v rámci různých programů v zahraničí, cestují či pracují a zjišťují rozdíly mezi jednotlivými společnostmi. Ale toto všechno se odehrává v rámci zemí, které jsou svobodné a panuje v nich

demokratický systém. Osobní zkušenost s životem v nesvobodě našťastí mladá generace nemá. Ale bez této zkušenosti nemůže do skutečné hloubky rozpoznat a pochopit, co to znamená život v nesvobodě. Bylo by dobré, kdyby se co nejvíc vzdělávala, zjišťovala si, jak nesvobodné režimy ničí život jednotlivce v každém ohledu. Pokud se toho co nejvíce dozvědí, budou schopni svou svobodu a svůj život ve svobodném režimu co nejvíce ochraňovat a rozvíjet.

Petr Sís je autorem téměř třiceti knih pro děti a mládež, dále ilustroval více než šedesát knih, natočil 26 animovaných filmů, věnuje se plakátu, výtvarným objektům, nástěnným malbám a realizacím ve veřejném prostoru.

Je českého původu, ale od 80. let žije v New Yorku v USA.

Petr Sís nám do naší ankety poslal vlastnoručně napsaný vzkaz.

DEMOKRACIE A SVOBODA
SNIL JSEM O NÍ, ZAŽIL JÍ A MÁM O NÍ STRACH.
NEDOSTATEK DEMOKRACIE A SVOBODY JSEM SI
NEJVÍC UVĚDOMIL V LETECH TZV "NORMALIZACE"
V 80. LETECH 20. STOLETÍ.....
PO BEZNADEŽI PŘIŠLA SAMETOVÁ REVOLUCE
A SLAVNÝ CITÁT VÁCLAVA HAVLA "PRAVDA A LÁSKA
MUSÍ ZVÍTĚZIT NAD LŽÍ A NENÁVISTÍ".
TEĎ MÁM O DEMOKRACII A SVOBODU OPĚT STRACH
S TÍM VŠÍM CO SE V NAŠEM SVĚTĚ ODEHRÁVÁ.
JEHO SLOVA MĚ DÁVAJÍ NADĚJI, ŽE MY LIDÉ CHCEME
PRAVDU A LÁSKU....
MLADÁ GENERACE SE MŮŽE ROZHLÉDNOUT PO SVĚTĚ
A MUSÍ JÍ BÝT JASNÉ, JAK NELIDSKÁ JE NESVOBODA.
NEVÍM JAK TO LÉPE VYSVĚTLIT. PROSÍM ZAMYŠLETE SE !

Z odpovědí oslovených osobností je zřejmé, že svoboda a demokracie nejsou samozřejmostí, ale hodnotami, o které je třeba pečovat. Zkušenosti těch, kteří žili v nesvobodném režimu, nám připomínají, jak snadno o ně můžeme přijít. Na nás a na mladé generaci teď záleží, jak s touto svobodou naložíme.

Děkujeme všem, kdo nám věnovali čas a odpověděli na naše otázky. Velmi si toho vážíme!